

Н. С. Мамчур
Уманський державний
педагогічний університет
імені Павла Тичини

ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ У СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТА ВИГОТОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПОЯСА

Анотація. У статті розглядається діяльність етностудії “Український народний пояс” як ефективної форми позааудиторної роботи у вивченні декоративно-прикладного мистецтва, що в свою чергу є вагомим засобом у вихованні естетичних смаків майбутніх учителів-філологів.

Ключові слова: декоративно-прикладне мистецтво, естетичний смак, етностудія, народний одяг, вишитий пояс.

Н.С. Мамчур
Уманский государственный
педагогический университет
имени Павла Тычины

ВОСПИТАНИЕ ЭСТЕТИЧЕСКИХ ВКУСОВ В СТУДЕНТОВ- ФИЛОЛОГОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ТА ИЗГОТОВЛЕНИЯ УКРАИНСКОГО ПОЯСА

Аннотация. В статье рассматривается деятельность этностудии “Украинский народный пояс” как эффективной формы внеаудиторной работы в изучении декоративно-прикладного искусства, что в свою очередь является весомым средством в воспитании эстетических вкусов будущих учителей-филологов.

Ключевые слова: декоративно-прикладное искусство, эстетический вкус, этностудия, народная одежда, вышитый пояс.

Mamchur N. S.
Pavlo Tychyna Uman state
pedagogical university

FORMATION OF AESTHETIC TASTES IN STUDENTS-PHILOLOGISTS IN THE PROCESS OF LEARNING AND MAKING OF UKRAINIAN BELT

Annotation. In activity of the article of studio “The Ukrainian folk belt” examined, because the effective form of out of auditorium work in a study decoratively applied art, it in same queue is ponder able mean in formation of aesthetically beautiful tastes of the future of teachers.

Key words: applied art, beautiful taste, studio, folk clothes, embroidered belt, and is decorative aesthetically.

Постановка проблеми. В роки незалежності української держави, як ніколи ефективність педагогічної праці в закладах освіти залежить від якості виховання естетичної культури, результатом якого є загальний рівень розвитку особистості, її усвідомлене сприймання та засвоєння морально-естетичних ідеалів людства.

Для здійснення реалізації напрямів виховання естетичної культури необхідно враховувати таку систему духовного світу особистості студентства, яка б обіймала національну психологію та національний характер; національний спосіб мислення та народну мораль, естетику, національну філософію, ідеологію, свідомість та менталітет.

У наш час, коли на молодь спрямований потік різної за якістю естетичної інформації, численні винаходи технічного прогресу, комп’ютеризація, все це підносить утилітарно-практичну корисність речей над її естетичною виразністю. Саме бездоганний естетичний смак необхідний для сучасної молодої людини як своєрідний путівник, який допомагає орієнтуватися у світі істинних та фальшивих цінностей та спрямовує діяльність до естетичної досконалості. З цього приводу досить раціональною та проникливою є думка Ф. Шіллера: “З розвиненим смаком, як правило, поєднуються ясність розуму, сприйнятливність почуттів, вільнодумство і навіть достойна поведінка, а з нерозвиненим смаком, як правило, пов’язане протилежне” [9, 299].

Аналіз актуальних досліджень. Проблема творчої, декоративно-прикладної діяльності, як ефективного засобу виховання естетичних смаків молоді завжди була у полі зору вчених (М. Гончаренко, О. Демянчук, В. Дряпіка, М. Колесник, Л. Ронделі, Б. Тимків, Л. Олексюк-Казо та інші). На їхню думку декоративно-прикладна діяльність є одним із засобів виховання естетичної культури. Більшість сучасних дослідників відзначають широкі педагогічні можливості народного

декоративно-прикладного мистецтва в процесі виховання естетичних смаків майбутніх учителів (Н. Калашник, С. Пірошенко, В. Титаренко, Л. Фірсова, В. Шквирка). Під педагогічними можливостями вони розуміють досягнення студентами педвузу достатнього рівня вихованості естетичних смаків в процесі освоєння ними народного декоративно-прикладного мистецтва, необхідного для майбутньої професійної діяльності в загальноосвітніх закладах.

У дослідженнях С. Пірошенка постулює думка, що саме народне українське мистецтво сприяє розвитку творчих засад в індивіді та має колосальний вплив на виховання естетичного смаку [5, 9].

Виховання – це насамперед “вбирання в себе” кожною особистістю культури рідного народу, що допомагає передачі, засвоєнню і творчому використанню нині сущими поколіннями досвіду попередніх поколінь, забезпечує продовження у віках культурно-історичних традицій батьків, творить з вихованця людину цієї епохи, вводить його у сферу загальнолюдських цінностей [4, 344].

Народне декоративно-прикладне мистецтво є вищою формою виявлення естетичних смаків, художніх уявлень, поглядів та ідей, які стихійно склалися на рівні буденної свідомості, масової психології [7, 98]. Виховання засобами народного декоративно-прикладного мистецтва – завжди було у великій пошані. Народне мистецтво використовувалося у вихованні підростаючого покоління, було і є його осередком. Мереживо, вишивка, плетіння, витинанки – джерела естетичних й етичних цінностей [1, 44].

Український одяг належить до національної скарбниці української культури. Його високий мистецький рівень, емоційна насиченість яскраво відбивають світогляд, естетичні уподобання, саму психологію українського народу. Бажання знайти еталон краси завжди супроводжувало людину, і саме елементи вбрання давали можливість підсилити, доповнити зовнішні природні дані, розкрити внутрішній духовний світ, створити ідеальний образ людини.

Традиційне народне вбрання є об'єктом дослідження етнографів, етнологів, мистецтвознавців, народознавців, істориків, мовознавців, культурологів тощо. Про високий рівень естетичної культури у народному вбранні наголошують у

своїх працях І. Огієнко, О. Воропай, В. Щербаківський, В. Скуратівський, Т. Ніколаєва, К. Матейко, І. Мойсеїв, Є. Шевченко та інші. Вчені розкривають естетику народного строю його орнаментики та технології, як результату втілення вишуканих естетичних смаків багатьох попередніх поколінь.

Дослідниця традиційного народного вбрання Т. Ніколаєва у своїй праці “Історія українського костюма” стверджує, що уже на перших етапах розвитку суспільства простежуються естетичні вимоги щодо одягу. Прикрашаючи одяг, людина спочатку висловлювала свій несвідомий потяг до прекрасного; з часом прикраси перетворювалися на необхідний атрибут костюма, відбиваючи особливості художньо-естетичних смаків народу. Саме вбрання народу є віддзеркаленням та усвідомленням життя, навколишньої природи, яке збагачене людським досвідом і перейняте високою духовністю [3, 16].

Неабияку силу та виразність народного вбрання надають зображені на ньому магічні знаки-обереги. З цього приводу, важко не погодитися з народною мудрістю: “Вдягатися – значить захиститись...”, і не тільки від негоди, а скоріше від можливих ударів долі. Долею не керують, з нею не змагаються, вона примхлива і химерна. Однак можна її “відвести”, охоронити себе від її ворожості. Людина одягає своє беззахисне тіло, вибудовуючи свій перший “дім”, впорядковуючи його за власним велінням [8, 15].

На нашу думку, одним із результативних напрямків у справі виховання естетичних смаків сучасної молоді є оволодіння традиційним декоративно-прикладним мистецтвом. Саме в процесі вивчення та виготовлення традиційного українського пояса студенти мають можливість виявити свій творчий потенціал та доповнити свої уявлення про прекрасне.

Мету статті вбачаємо в осмисленні естетики народного пояса в процесі його вивчення та виготовлення студентами-філологами на заняттях етностудії “Український народний пояс”.

Виклад основного матеріалу. Для реалізації такої мети в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини на факультеті української філології при науково-дослідній лабораторії “Етнологія Черкаського

краю” створено етностудію з народного мистецтва “Український народний пояс” (керівник Н. Мамчур), яка має виняткове значення у підготовці майбутніх педагогів-філологів із спеціалізацією “українознавство” до професійної діяльності.

Заняття етностудії проводяться на другому курсі навчання та вміщують теми, які суттєво доповнюють знання студентів-філологів з навчальних дисциплін таких як: “Основи українського народознавства”, “Українське дитинознавство”, “Українська міфологія”, “Етнологія”, “Етнографія”, “Методика викладання українознавства в школі”, “Українська вишивка” тощо.

Пояс здавна служив невід’ємним компонентом українського національного вбрання та одночасно був прикрасою та яскравим вираженням естетичного смаку людини, народу. Вивчення техніки виконання, орнаменталістики і колориту тканин та плетених українських поясів важливе і разом з тим малодосліджене питання.

Традиційним для України було побутування тканин та плетених поясів, але студенти студії урізноманітнили технологію виготовлення поясів, оздоблюючи їх різноманітними техніками вишивки, такий спосіб орнаменталістики надає виробу неповторного колориту (див. фото 1).

Мета етностудії “Український народний пояс” – сформувати обсяг знань, умінь і навичок в галузі українського мистецтва вивчення та виготовлення традиційного пояса, які необхідні для вчителя українознавства.

Робота етностудії “Український народний пояс” вміщує *основні завдання*, які покликані виховати у студентів ініціативу до активної декоративно-прикладної діяльності, а саме:

- поглиблення знань майбутніх педагогів з історії українського пояса як невід’ємного елемента вбрання;
- оволодіння студентами основами теорії і практики мистецтва вишивання поясів;
- розширення уявлень студентів про ритуально-міфологічну суть традиційного пояса;

- формування у студентів високих моральних, естетичних та духовних якостей;
- виховання у студентів естетичних смаків;
- проведення виставкової, популяризаційної діяльності, пов'язаної з вивченням та відродженням українського мистецтва.

У кінцевому результаті навчання студент повинен *знати*: історію розвитку традиційного пояса; види поясів; технологію виготовлення вишитого та тканого пояса; обрядове значення пояса. *Вміти*: досліджувати народний пояс; виготовити вишитий пояс.

Орієнтовний програмовий зміст етностудії

“Український народний пояс”

Тема 1. Пояс як важливий елемент українського народного вбрання

Загальні історичні відомості про пояси. Локально-територіальна своєрідність традиційних поясів. Види поясів: крайки, очкур, пояс-рушник, черес. Міфологічна символіка пояса. Способи підперізування поясом.

Тема 2. Пояс у світогляді українського народу.

Етнолінгвістичний зміст слова “пояс”, “пояс-крайка”. Функції пояса та його історична динаміка: а) захисна функція; б) оберегова (магічна, талісманна) функція; в) естетична функція; г) обрядова функція; д) етнічна функція; ж) соціальна функція; е) статевовікова функція. Вивчення досвіду майстрів поясів (Творчий доробок Василя Ковалю).

Тема 3. Естетичні властивості матеріалу традиційного пояса

Колір пояса та його художньо-естетичне сприйняття. Барвники. Народні прийоми фарбування традиційного пояса. Народні способи орнаменталізації пояса.

Тема 4. Виготовлення тканого пояса

Тканий пояс – особливості його виготовлення. Техніки ткання – особливості їх виконання. Ткацький верстат, його призначення та особливості будови.

Тема 5. Виготовлення вишитого пояса та його декорування

Вишитий пояс – особливості його виготовлення. Підготовка робочого місця та матеріалу. Кольорова гамма та техніки вишивання народного пояса

(“качалочка”, “низь”, “хрестик”, “болгарський хрестик”, “рахункова гладь”).
Регіональні різновиди оздоблення країв пояса.

Тема 6. Організація студентами виставки поясів у лабораторії “Етнологія Черкаського краю”

Тема 7. Методика організації гуртка по виготовленню народного пояса у школі

Фото 1.

Вишиті пояси – роботи студентів-філологів II курсу

Етапи виховання естетичних смаків у студентів-філологів під час вивчення та виготовлення традиційного народного пояса

I етап – ознайомлення студентів-філологів з історією походження українського народного пояса. Максимальне поглиблення знань студентів з теорії пояса, його призначення, особливостей виготовлення. Визначення стратегічної і тактичної мети. Стратегічна мета полягає у відновленні побутування народного пояса в тій місцевості, де проживатимуть майбутні вчителі; тактична – у вмінні самим брати участь у виготовленні пояса.

II етап – опрацювання досліджень народознавчого характеру (зокрема тих, що стосуються пояса) зі сторінок фахової періодики, а також праць відомих дослідників. На даному етапі студентам цікаві дослідження пов'язані з питаннями народної етики, а також обрядовості. Наприклад, за народними звичаями, вийти на люди без пояса (у некомплектному одязі) означало скомпрометувати себе. Білий пояс-рушник був обов'язковим для нареченої під час весільного обряду не лише в українців, але й у інших східнослов'янських народів. На Поліссі жінка за традицією дарувала чоловікові пояс, нібито оберігаючи його від нещастя (зуроку, жіночих чарів). Наречена на Полтавщині підперезувала нареченого святково вишитим поясом, що, за народними повір'ями, зміцнював чоловічу силу. Загалом, пояс підкреслював святковість одягу, був показником ступеня заможності.

III етап – вивчення досвіду народних майстрів, цей етап передбачає організацію зустрічей з майстрами по виготовленню народного пояса, крайки; проведення народними умільцями майстер-класів.

IV етап – виробничий, тобто має за основу безпосередній процес практичної діяльності (виготовлення пояса). Він передбачає такі моменти, як заготівля матеріалу, відбір і підготовка його до роботи, вибір необхідного інструментарію, продумування логічної послідовності виконання практичного завдання (обладнання і підготовка робочого місця, виготовлення окремих частин пояса, прибирання робочого місця).

Цей етап розкриває значущість трудового принципу виховання у процесі декоративно-прикладної діяльності студентів, сприяє формуванню у них трудових умінь і навичок, необхідних для подальшої педагогічної діяльності.

Перші три етапи розкривають передусім емоційно-пізнавальний та практично-дійовий компоненти естетичної діяльності: збагачують і зміцнюють знання, викликають емоційні відгуки на засвоювану інформацію, позитивне ставлення до практичних занять.

V етап – організація та проведення студентами виставки поясів. Цей етап роботи спрямований на організацію виставкової діяльності, що супроводжується

творчою оригінальністю представлення робіт студентів-філологів. Такий вид роботи дає суспільно цінний естетичний результат.

VI етап – організація студентами гуртка народного пояса у школі під час проходження педагогічної практики. Такий вид діяльності узагальнює роботу студії і дає можливість майбутнім вчителям реалізувати свої знання, вміння і навички у педагогічній діяльності. У ході організації гурткової роботи закріплюється набутий у студії творчий потенціал студентів.

Висновки. Таким чином, оволодіння мистецтвом виготовлення традиційного пояса має важливе значення в естетичному збагаченні особистості, адже в народному поясі втілений потяг народу до прекрасного, його художньо-естетичні погляди й смаки. Крім того сучасна молодь, вивчаючи елементи традиційного вбрання українців простежує особливості духовної культури народу, що сприяє вихованню у національно-патріотичних почуттів – гордості за приналежність до українського етносу, пошанного ставлення до його традицій, обрядів, звичаїв, збагаченню інтелектуальної та емоційної сфери, розвитку трудових умінь і навичок, формуванню всебічно і гармонійно розвиненої особистості. Реалізації такої мети і слугують заняття етностудії “Український народний пояс”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дряпіка В. І. Розкриваючи естетичні цінності українського народного мистецтва: Книга для вчителя. – Кіровоград: ІМЕКС, 2002. – 151 с.
2. Лебедева А. А. Значение пояса и полотенца в русских семейно-бытовых обычаях и обрядах 19-20 в.в. // Русские: семейный и обществ. быт. – М. 1989. – 74 с.
3. Ніколаєва Т. О. Історія українського костюма. – К.: Либідь, 1996. – 176 с.
4. Педагогіка вищої школи: Навч. посібн. / За ред. З. Н.Курлянд. – К.: Знання, 2005. – 399 с.
5. Пірошенко С. Ю. Роль українського народного мистецтва у формуванні духовного світу особистості. Етнопедагогічний та культурологічний потенціал народної іграшки: Матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару (17 квітня 2007 р.). – Хмельницький: ХГПА, 2007. – 166 с.
6. Плотникова А. А. “Пояс” //Слав. мифология. – М.: Эллис Лак, 1995. – 321с.
7. Русин М. Ю. Фольклор. Традиції і сучасність. – К., 1998. 143 с.
8. Традиційний одяг Черкащини кінця 19 поч.20 ст. – Ч. Родовід, 1993.–32с.
9. Шиллер Ф. Собр. соч. В 7 т. – Т.6 Статьи по эстетике. – М. Знание, 1985. – 761 с.